

Projekt edycji nowych syntez z zakresu nauk pomocniczych historii (2005–2010)

W 2005 r. w Instytucie Historii Polskiej Akademii Nauk w Warszawie odbyły się dwa spotkania robocze środowiska naukowego zainteresowanego opracowaniem nowej serii podręczników niemal wszystkich dyscyplin z zakresu nauk pomocniczych historii. Inicjatorem przygotowania nowych syntez był redaktor naczelny Wydawnictwa DiG Sławomir Górczyński. Pomysł ten spotkał się z przychylnym przyjęciem Dyrekcji Instytutu, która dalsze zabiegi wokół pozyskania badaczy i merytoryczną opiekę nad projektem powierzyła śp. Stefanowi K. Kuczyńskiemu i Andrzejowi Rachubie.

Prace Instytutu nawiązują do inicjatywy z lat 50-tych, kiedy to zapoczątkowano wydawanie podręczników w serii *Nauki pomocnicze historii* pod redakcją naukową Tadeusza Manteuffla. W latach 1957–1973 w Państwowym Wydawnictwie Naukowym zostało wydanych sześć syntez z zakresu chronologii, genealogii, sfragistyki, numizmatyki, dyplomatyki, paleografii¹. Ponadto wiele artykułów dotyczących zagadnień z zakresu nauk pomocniczych i „nauk posiłkowych” ukazało się w wydawanym od 1957 r. przez IH PAN roczniku „Studia Źródłoznawcze. Commentationes”. Wiele ośrodków naukowych systematycznie organizuje spotkania naukowe, które zaowocowały cennymi opracowaniami „nauk dających poznać źródła historyczne”². Niektóre dyscypliny mają własne czasopisma naukowe o wieloletniej tradycji³.

Wspomniane wyżej spotkania badaczy nauk pomocniczych historii miały niejednokrotnie bardzo burzliwy przebieg. Dyskutowano, które z dyscyplin zasługują na samodzielne opracowania, a których nie można już traktować

łącznie z naukami pomocniczymi, jak np. źródłoznawstwa i archiwistyki (stanowisko Józefa Szymańskiego). Przestrzegano też przed nadmiernym „rozdrabnianiem” dyscyplin i przedwczesnymi syntezami. Organizatorzy postanowili wykorzystać entuzjazm środowiska naukowego i włączyć do „kanonu NPH” nowe dyscypliny, „dające poznać źródła historyczne”, jeśli pozwalała na to stan badań, a na przedsięwzięcie przystali poproszeni o to badacze. W ten sposób, obok dotychczasowych głównych dziedzin NPH, postanowiono opracować również demografię historyczną, falerystykę, historię kartografii, kostiumologię i weksylogologię. Dużo emocji budziło także przygotowanie tomu wstępnego do serii, zwłaszcza kwestia typologii źródeł. Padały różne propozycje, jak np. przygotowanie podręczników pt. *Źródłoznawstwo; Archiwoznawstwo; Źródła, archiwa, biblioteki i muzea*. Do tej pory nie zapadły jeszcze decyzje dotyczące tomu wstępnego, nie znaleziono także autora takiego podręcznika. Być może organizatorzy projektu wrócą do pomysłu Wojciecha Krawczuka, by typologii źródeł poświęcić oddzielną konferencję. Efektem spotkań było zajęcie wspólnego stanowiska w sprawie zasięgu terytorialnego opracowywanych zagadnień — przede wszystkim należy uwzględniać kontekst polski, mając na uwadze takie terytoria i takie źródła, które miały w przeszłości związki z państwem polskim. Przyjęto zasadę opracowania materiału do końca XVIII w., lecz, jeśli kompetencje autorów na to pozwalają, studium powinno objąć cały materiał po wiek XXI lub być ewentualnie kontynuowane w kolejnych tomach. Jako instrukcję wydawniczą przyjęto zasady zaproponowane przez redakcję „Kwartalnika Historycznego”.

Okazją do ponownego zastanowienia się nad koncepcją przyszłych podręczników była konferencja pt. *Wokół nowej edycji podręczników nauk pomocniczych historii*, zorganizowana w Instytucie Historii PAN w Warszawie w dniach 19–20 VI 2006 r. W pierwszej części obrad zakres nauczania nauk pomocniczych historii w poszczególnych ośrodkach akademickich przedstawili: Radosław Gaziński (Uniwersytet Szczeciński), Tomasz Jasiński (UAM), Maria Koczerska (UW), Zenon Piech (UJ), Wojciech Strzyżewski (Uniwersytet Zielonogórski), Janusz Tandecki (UMK), Barbara Trelińska (UMCS), Henryk Wąsowicz (KUL), Rościśław Żerelik (UWr). Wszyscy referenci skarżyli się na zbyt małą liczbę godzin przeznaczonych na NPH i brak finansów na wyposażenie „gabinetów nauk pomocniczych” w pomoce dydaktyczne i specjalistyczną literaturę, krytykowali także małe zainteresowanie studentów historii uczestnictwem w seminariach i zajęciach specjalistycznych ze względu na stopień trudności i wymaganą znajomość łaciny. W części drugiej sesji wygłoszono następujące referaty: Hubert Wajs (AGAD) — *Typy źródeł w warsztacie badawczym historyka*; J. Tandecki (UMK) — *Problemy współczesnego edytorstwa*

¹ *Chronologia polska*, red. B. Włodarski, Warszawa 1957 (wznowienie Warszawa 2007); W. Dworzaczek, *Genealogia*, Warszawa 1959; M. Gumowski, M. Haisig i S. Mikucki, *Sfragistyka*, Warszawa 1960; R. Kiersnowski, *Wstęp do numizmatyki polskiej wieków średnich*, Warszawa 1964; K. Maleczyński, M. Bielińska, A. Gąsiorowski, *Dyplomatyka wieków średnich*, Warszawa 1971; A. Gieysztor, *Zarys dziejów pisma łacińskiego*, Warszawa 1973 (wznowienie Warszawa 2009).

² Publikacji doczekały się np. materiały z krakowskich spotkań sfragistycznych; z toruńskich konferencji poświęconych genealogii, edytorstwu, archiwistyce, dyplomatyce; z sympozjów organizowanych w Kazimierzu Dolnym przez historyków z UMCS-u; z lubelskich spotkań dyplomatyków. Ostatnio uaktywnił się ośrodek szczeciński ze swoimi badaniami nad heraldyką i sfragistyką pomorską i śląską.

³ „Genealogia. Studia i materiały historyczne” (od 1991 r.), „Biuletyn Heraldyczny” (od 1993 r.), „Miesięcznik Heraldyczny” (1908–1939), „Rocznik Polskiego Towarzystwa Heraldycznego” (1908–1932), „Rocznik Polskiego Towarzystwa Heraldycznego. Nowej serii” (od 1993 r.), „Studia Epigraficzne” (od 2004 r.), „Wiadomości Numizmatyczne” (od 1957), „Wiadomości Numizmatyczno-Archeologiczne” (1889–1948), „Zapiski Numizmatyczne” (1884–1948).

źródła historycznych; Jerzy Axer (OBTA UW) — *Tradycja klasyczna jako nauka pomocnicza historii*; Tomasz Jurek (IH PAN) — *Dokument i/czy kancelaria — kluczowe problemy dyplomatyki*; Kazimierz Bobowski (UZ) — *Koncepcja zarysu paleografii i neografii*; Jan Wroniszewski (UMK) — *Nowe możliwości badań genealogicznych*; Anna Sieradzka (IHS UW) — *Metodologia badań kostiumologicznych w Polsce*; Maciej Wojtyński (UW) — *Nowe media — nowe źródła*; Przemysław Mrozowski (Zamek Królewski w Warszawie) — *Ikonografia*; Roman Marcinkowski (Inst. Orientalistyczny UW), Hanna Węgrzynek (ŻIH) — *Elementy problematyki żydowskiej w podręcznikach nauk pomocniczych historii*. Na koniec w dyskusji panelowej pt. *Na pograniczu dyscyplin: heraldyka, sfragistyka, weksylogologia, falerystyka* wzięli udział S.K. Kuczyński (IH PAN), Z. Piech (UJ), Jan Ptak (KUL), Krzysztof Filipow (Uniwersytet w Białymstoku).

Czas zweryfikował pierwotne zamierzenia. Niektórzy z potencjalnych autorów zajęci innymi badaniami, odłożyli prace nad projektem na czas dalszy, bądź zeń zrezygnowali. Nie udało się zainteresować władz ministerstwa nauki grantem zamawianym. Projekt opracowania nowych syntez z zakresu nauk pomocniczych historii został podzielony na kilka mniejszych projektów grantowych.

Od lutego 2007 r. rozpoczęto składanie wniosków grantowych. W 32 edycji konkursu rekomendację Komisji Badań na Rzecz Rozwoju Nauki w sprawie finansowania projektów badawczych uzyskały następujące dyscypliny: chronologia (Henryk Wąsowicz), demografia historyczna (Cezary Kukło⁴), bibliologia (Maria Juda i Edward Potkowski) i nauka o znakach władzy (Z. Piech). Kierownikiem grantu został A. Rachuba. W kolejnej edycji konkursu rekomendację uzyskały: weksylogologia (J. Ptak), falerystyka (K. Filipow), kostiumologia (A. Sieradzka), geografia historyczna (Jan Tyszkiewicz), historia kartografii (zespół kierowany przez Stanisława Alexandrowicza), dyplomatyka (zespół pod kierunkiem Tomasza Jurka i Krzysztofa Skupieńskiego). Grantem kieruje Henryk Wisner. Trzeci wniosek o grant dotyczył paleografii (K. Bobowski, Krzysztof Pietkiewicz), epigrafiki (B. Trelińska), edytorstwa (J. Tandecki). Kierownikiem grantu został Tadeusz Trajdos. Cztery granty realizują badacze genealogii średniowiecza polskiego. Projektem kieruje J. Wroniszewski, biorą w nim udział także J. Bieniak i Jan Tęgowski. Obecnie, w projekt zaangażowanych jest około 40 historyków (także jako podwykonawcy grantów) ze wszystkich ośrodków naukowych. Jest to pierwsza tak duża mobilizacja badaczy nauk pomocniczych historii od czasów edycji serii *Corpus Inscriptioinum Poloniae*⁵.

Uczestnicy projektu edycji podręczników NPH wyniki swoich prac przedstawili na kolejnej sesji naukowej, zorganizowanej w dniach 14–15 I 2010 r. w Instytucie Historii PAN w Warszawie. Trzy pierwsze wystąpienia zostały po-

święcone historii kartografii. S. Alexandrowicz, w referacie pt. *Dziedzictwo staropolskiej kartografii a jego wykorzystanie w badaniach historycznych* omówił zasób map i planów obejmujących ziemię dawnej Rzeczypospolitej, wydanych drukiem, bądź pozostających w rękopisach, powstałych przed 1795 r. oraz stan badań i nowe inicjatywy naukowe historyków kartografii. Nową interpretację krajobrazu geograficzno-kartograficznego dawnych ziem polskich w świetle znanych źródeł zaproponowali Radosław Skrycki (*Ziemia Rzeczypospolitej w „Geografii” Ptolemeusza*) i Jarosław Łuczyński (*XVII-wieczne mapy Polski według pierwowzoru Gerarda Merkatora z 1585 r.*). Następnie doc. C. Kukło, w wystąpieniu poświęconym *Staropolskiej rejsacji metrykalnej ślubów, chrztów i pogrzebów w rzeczywistości badawczej historyka*, przedstawił wykorzystanie parafialnych ksiąg metrykalnych w badaniach nad zjawiskami społecznymi, ruchliwością przestrzenną, społeczną i zawodową, trwałością barier społecznych między poszczególnymi stanami, warstwami społecznymi i grupami zawodowymi. Na konferencji głos zabrali również badacze bibliologii historycznej. E. Potkowski wskazał na problemy przedmiotu badań kodykologii, a M. Juda w referacie *Pierwociny obrotu książką w dawnej Polsce* zwróciła uwagę na zagadnienia związane z upowszechnianiem dawnej książki drukowanej. Kolejny referat dotyczył cyfrowej edycji źródeł historycznych. Problemy związane z opracowaniem i korzystaniem w internecie z *Ksiąg pruskich*, przedstawiał Krzysztof Kopiński (UMK). Kwestie związane ze znakami władcy i państwa, ich stabilizacją i czynnikami determinującymi zmienność zreferował Z. Piech. K. Pietkiewicz w swoim wystąpieniu, poświęconym paleografii ruskiej zaproponował koncepcję podręcznika związaną z rozwojem pisma ruskiego od XI do XX w. Kolejne rozdziały opracowania mają dotyczyć średniowiecznego pisma kodeksowego i użytkowego (*ustaw i półustaw*), kursywy nowożytnej (*skoropis*), pisma drukowanego w XV–XVIII w. i pisma współczesnego, ukształtowanego w wyniku reformy w 1918 r. W referacie mocno akcentowano różnice pomiędzy paleografią a neografią. Na zakończenie pierwszego dnia obrad, uczestnicy konferencji wysłuchali referatu H. Wąsowicza pt. *Komputystyka paschalna do czasów Dionizego Małego*, w którym scharakteryzował on metody ustalenia terminu Wielkanocy od czasów najstarszych chrześcijan aż po czasy współczesne.

W drugim dniu konferencji obrady rozpoczął referat J. Tyszkiewicza, w którym zwrócił on uwagę na problemy badania krajobrazu osadniczego, zwłaszcza prac nad jego rozwarstwieniem, wymagającym uwzględnienia uwarunkowań środowiska geograficznego i dziejów politycznych danego obszaru w wybranych granicach chronologicznych. Takie przekrojowe analizy są dużym wyzwaniem dla badaczy. W imieniu zespołu genealogów głos zabrał J. Bieniak, który omówił podstawę źródłową podręcznika genealogii, ograniczonego tylko do średniowiecza. Po tym wystąpieniu, w dyskusji, podniesiono niezwykle istotną kwestię kontynuacji tych badań od czasów nowożytnych po dzień dzisiejszy, zwrócono także uwagę na nowe możliwości techniczne w tym zakresie. A. Sieradzka poświęciła swoje wystąpienie analizie średniowiecznych przekazów ikonograficznych dotyczących obuwia skózanego. Wyniki ustaleń archeologów

⁴ Podręcznik z tej dziedziny ukazał się jako pierwszy w nowej serii nauk pomocniczych historii wydawanych wspólnie przez IH PAN i wydawnictwo DiG, C. Kukło, *Demografia Rzeczypospolitej Przedrozbiorowej*, Warszawa 2009, ss. 521.

⁵ Wydawanie inskrypcji zainicjował w 1972 r. prof. J. Szymański, pierwsza praca ukazała się w 1975 r., do chwili obecnej opublikowano 10 tomów tego wydawnictwa. Stało się ono inspiracją dla licznie wydawanych inskrypcji cmentarnych.

porównała z zabytkami sztuki romańskiej i gotyckiej, głównie z rzeźbami i przedmiotami codziennego użytku oraz malarstwem tablicowym, ściennym i kodeksowym. K. Skupiński omówił *Zakres i podstawowe pojęcia dyplomatyki*. Zapowiedział, iż przygotowywany przez zespół badaczy podręcznik w szerokim stopniu będzie wykorzystywał zalecenia i osiągnięcia Międzynarodowej Komisji Dyplomatyki, której dziełem jest m.in. *Vocabulaire international de la Diplomatie* (Valencia 1994). Kolejne wystąpienie, Wiesławy Kwiatkowskiej, zostało poświęcone *Formom kancelaryjnym występującym w zespolach archiwalnych z okresu kancelarii akt spraw (XIX–XXI wiek)*. Autorka zwróciła także uwagę na zagrożenia, jakie niesienie współczesna selekcja archiwaliów. Zauważyła, że często pojawiają się trudności związane z właściwą oceną wartości historycznej nagromadzonego materiału. K. Filipow przedstawił najmniej znany aspekt falerystyki dotyczący okresu działalności Rządu Polskiego na Uchodźstwie. Wśród projektów orderów i odznaczeń polskich w latach 1939–1954 znalazło się kilka propozycji upamiętniających działalność patriotyczną w czasie wojny i przed jej wybuchem oraz nawiązujących do tradycji niepodległościowych. Większość z nich nie wyszła jednak poza sferę projektów. Jako ostatni wystąpił J. Ptak, który scharakteryzował polskie chorągwie i sztandary wojskowe używane w powstaniu styczniowym. Ich treści nawiązują do symboliki patriotyczno–religijnej. Niektóre chorągwie sporządzone zostały na potrzeby uroczystości patriotycznych jeszcze przed powstaniem. Nie wszystkie zabytki dają się powiązać z konkretnymi oddziałami czy zgrupowaniami powstańczymi, zwłaszcza gdy mamy do czynienia z egzemplarzami nie posiadającymi napisów własnościowych.

Z zaplanowanych dziewiętnastu referatów, nie wygłoszono dwóch. Z przyczyn losowych na konferencję nie dojechała B. Trelińska, która miała zaprezentować referat pt. *Epigrafika polska do końca XVIII w.* Ponadto, nie usłyszeliśmy wypowiedzi K. Bobowskiego na temat *Sporów ideologicznych wokół pisma neogotyckiego w Niemczech w latach 1871–1941*.

Ze względu na różny stopień zaawansowania prac nad projektem niektóre wystąpienia szczegółowo omawiały wybrane zagadnienia z zakresu NPH, a inne były poświęcone ogólnym rozważaniom na temat kształtu przygotowywanych opracowań. Niemniej jednak, organizatorzy sesji wysoko ocenili poziom merytoryczny referatów, które ukazały szerokie możliwości badań interdyscyplinarnych.

Obecnie trwają prace związane z przygotowaniem trzydziestu podręczników. Na opracowanie czekają jeszcze heraldyka, ikonografia, metrologia, numizmatyka, sfragistyka, być może powstanie także osobny podręcznik kultury literackiej, nowych mediów i kultury żydowskiej. W rezultacie otrzymamy w nowej serii nauk pomocniczych historii syntety, doprowadzone chronologicznie, tam gdzie będzie to możliwe, do XXI w. Organizatorzy projektu mają nadzieję, że wyniki prac zespołu NPH zostaną udostępnione również w wersji elektronicznej.

Iwona M. Dacka–Górzynska
Instytut Historii PAN
Warszawa

„Zahlen und Erinnerung. Von der Vielfalt der Rechnungsbücher und vergleichbarer Quellengattungen”, Würzburg 24–26 IX 2009

Od 2001 roku Polska Misja Historyczna, działająca przy Instytucie Historycznym Maksa Plancka w Getyndze, wspierana ze strony polskiej przez Instytut Historii i Archiwistyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, umożliwiła intensywną współpracę między europejskimi historykami, a szczególnie między naukowcami z Polski i Niemiec. W 2008 roku, wraz z końcem istnienia Instytutu Maksa Plancka, Misja straciła swoją siedzibę. Na szczęście Uniwersytet w Würzburgu zdecydował się przyjąć PMH do siebie. Z okazji inauguracji działalności Misji w nowym miejscu odbyła się w dniach 24–26 września 2009 roku konferencja pt. „Zahlen und Erinnerung. Von der Vielfalt der Rechnungsbücher und vergleichbarer Quellengattungen”, współfinansowana przez Deutsche Forschungsgemeinschaft i Fundację Współpracy Polsko–Niemieckiej.

Po krótkim powitaniu wygłoszonym przez prof. Helmuta Flacheneckera, prof. Janusz Tandecki (Toruń) rozpoczął część merytoryczną referatem, w którym przedstawił średniowieczne źródła rachunkowe i finansowe wytworzone w hanzeatyckich miastach Prus oraz omówił problemy wiążące się z ich edycją. Wskazał na istnienie dużej różnorodności źródeł tego typu wyprodukowanych i zachowanych na terenie Prus: pod względem użytego materiału pisarskiego — od pergaminu (na którym spisane były pierwsze księgi czynszowe Torunia) przez papier po tabliczki woskowe oraz z racji zróżnicowanej tematyki: księgi czynszowe, szosu, szarwarki, rachunki z okresu wojny trzynastoletniej, czy w końcu źródła prywatne jak księga kupiecka Jana Pizsa (Johana Pyrego). Ta różnorodność wymusza konieczność stosowania różnych metod pracy podczas edycji źródłowej.

Następnie dr Krzysztof Kopiński (Toruń) przedstawił prowadzone w Toruniu prace nad udostępnieniem w internecie opublikowanych już źródeł z obszaru Prus. Ten wspólny projekt Fundacji na Rzecz Nauki Polskiej i Toruńskiego Towarzystwa Naukowego rozpoczyna użycie technik, które do tej pory były przez historyków stosowane bardzo rzadko. Wiąże się to z koniecznością wprowadzenia pewnych nowych standardów, które umożliwiają jednolitość digitalizacji (wybór języka programowania, zakres i sposób wyszukiwania, sposób prezentacji danych), zapewniając ciągłość z poprzednimi edycjami (możliwość tradycyjnego cytowania w odwołaniu do numeru strony na podstawie źródła dostępnego w przekazie elektronicznym), jednocześnie gwarantując możliwie łatwe użytkowanie. Z racji ogromnego zainteresowania tematem i licznych pytań zaprezentowano wstępną wersję strony. Pozwala to spodziewać się wysokiej przydatności tego narzędzia w badaniach historycznych.

Po przerwie dr Wojciech Mrozowicz (Wrocław) zaprezentował na przykładzie źródeł śląskich, a szczególnie wrocławskich m.in. autorstwa Henrica Pauperi, drugie oblicze ksiąg rachunkowych, czyli ich aspekt historiograficzny. Następnie mgr Agnieszka Dudzińska (Wrocław) wygłosiła referat oparty na wynikach pracy magisterskiej, w którym omówiła problemy i metody edycji źródeł z pierwszej połowy XVI w. pochodzących z kancelarii miejskiej Świdnicy.

Przedmiotem pracy była makulatura wyprodukowana przez kancelarię, zachowana prawdopodobnie przypadkiem i odkryta w trakcie remontu ratusza świdnickiego. Referentka wskazała problemy wynikające z rodzaju źródła, jego rozdrobnienia, a także złego stanu zachowania. Przedstawiła przekrojowo oraz na wybranych przykładach sposób edycji, opierający się na zasadach proponowanych przez Matthiasa Thumsera. Tematykę problemów edytorskich kontynuowała mgr Alicja Borys (Wrocław), która w swoim referacie omówiła trudności pojawiające się podczas opracowywania edytorskiego nowożytnych opisów podróży, na przykładzie opisów podróży tureckiej Heinricha Schieferdeckera i Johanna Schleinitza.

Po przerwie uczestnicy mieli możliwość wysłuchania wykładu Rüdiger Brauna, wieloletniego dyrektora Bürger-spital zum Heiligen Geist (Szpitala św. Ducha w Würzburgu), a zarazem najwybitniejszego znawcy jego historii, autora wielu opracowań na ten temat i wydawcy najstarszych rachunków szpitala. Opisał on historię powstania fundacji szpitalnej, nakreślił obraz działalności szpitala w średniowieczu oraz przedstawił swoją edycję.

Drugiego dnia konferencji wygłoszono trzy referaty oparte na podobnej bazie źródłowej, odmiennie ją jednak wykorzystujące. Prof. Gudrun Gleba (Osnabrück), w oparciu o źródła rachunkowe założonego w 1137 roku klasztoru benedyktynek Gertrudenberg w Osnabrück, przedstawiła organizację życia klasztornej. Podstawą źródłową referatu mgr Katji Rahe (Osnabrück) były księgi rachunkowe i gospodarcze westfalskiego klasztoru Vinneberg. Źródła tego klasztoru, założonego w 1256 jako klasztor cysterek, a od 1465 działającego jako klasztor benedyktynek, dzięki dokonanej w latach 1499–1503 reformie w sposobie prowadzenia ksiąg, były prowadzone niezwykle systematycznie, co ułatwia dogłębne badania nad różnymi aspektami działalności gospodarczej klasztoru. Aż do sekularyzacji w roku 1810 corocznie wykonywano zestawienie wszelkich dokumentów dotyczących gospodarki klasztornej. Od roku 1503 wg ściśle określonego wzoru, dzięki czemu w przypadku braków źródłowych można zrekonstruować przynajmniej rodzaj brakujących informacji. Dr Bernhard Lübbers (Regensburg) zaś, wychodząc od rachunków klasztoru w Aldersbach, pokazał

dzieje polityczne Dolnej Bawarii. Ostatni referat tego dnia wygłosiła dr Ivana Ebelová (Praga), omawiając sposoby edycji późnonowożytnych protokołów z wizytacji Pragi. Referat ten poruszał również tematykę pokrewną referatowi dr. Kopińskiego, dr Ebelová zaprezentowała bowiem, opracowaną w czeskim Archiwum Narodowym, metodę digitalizacji protokołów, która umożliwiła znaczne przyspieszenie pracy z tym materiałem źródłowym.

Po przerwie odbyła się inauguracja Polskiej Misji Historycznej w Würzburgu. W auli im. Oswalda Külpego uroczystego podpisania dokumentów, w obecności konsula Rzeczypospolitej Polskiej Elżbiety Sobótki i przedstawicieli Bawarskiej Kancelarii Państwowej Karin Schneider, dokonali ze strony polskiej rektor Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu prof. Andrzej Radziwiński, a ze strony niemieckiej rektor Uniwersytetu w Würzburgu prof. Alfred Forchel. Przewodnictwo Misji objęła dr Renata Skowrońska-Kamińska. Następnie uczestnicy ceremonii zostali przyjęci przez burmistrza miasta Georga Rosenthala w ratuszu wüzburgskim w zabytkowej sali Wacława. Burmistrz Rosenthal nie tylko wyraził radość z otwarcia PMH w Würzburgu, ale także obiecał wsparcie inicjatyw PMH przez miasto.

Trzeci i ostatni dzień konferencji rozpoczął się od referatu wygłoszonego przez prof. Heinza–Dietera Heimanna (Poczdam) oraz dr. Uwego Trespa (Lipsk) na temat finansowania żołnierzy zaciężnych na przykładzie rachunków turyńskich. Badacze ci zajęli się także czeskimi żołnierzami zaciężnymi z czasów walk w l. 1444–1449 między arcybiskupem Kolonii a podległym mu miastem Soest, które chciało uzyskać status wolnego miasta Rzeszy. Kolejny referat wygłosił dr Wolfgang Wüst (Erlangen), który zajął się tematem metod rządzenia widzianych przez pryzmat ksiąg rachunkowych. Następnie dr Robert Šimůnek (Praga) przedstawił księgi rachunkowe rodziny von Rosenberg w XIV i XV wieku. Końcowe słowo wygłosił prof. Andrzej Radziwiński, który podsumował osiągnięcia konferencji i zestawiał wynikające z niej postulaty badawcze.

*Anna Paulina Orłowska
Kilonia*